

Plan van aanpak

beheersing eikenprocessierups 2020

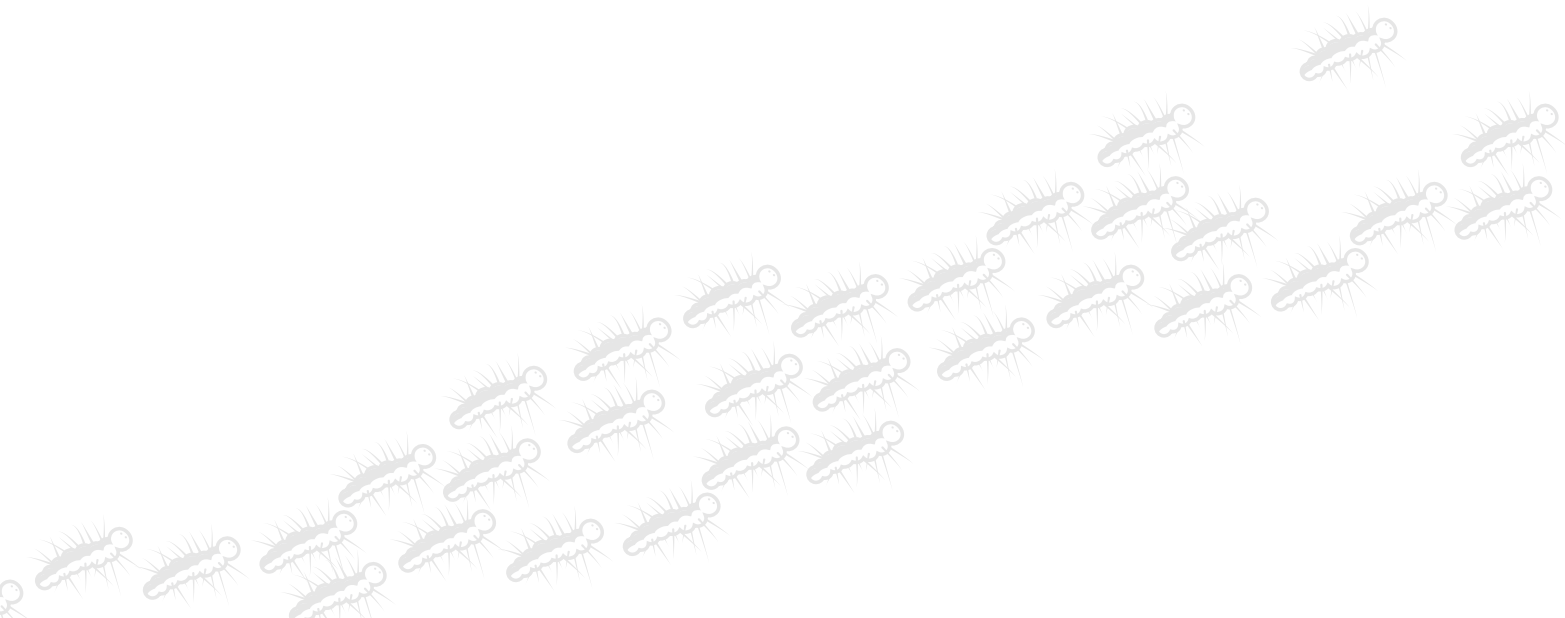

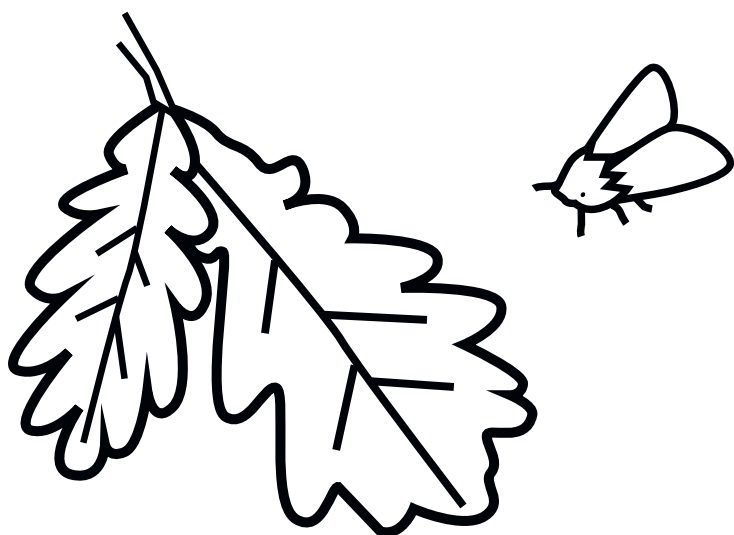
Gemeente Breda

Plan van aanpak

beheersing eikenprocessierups 2020

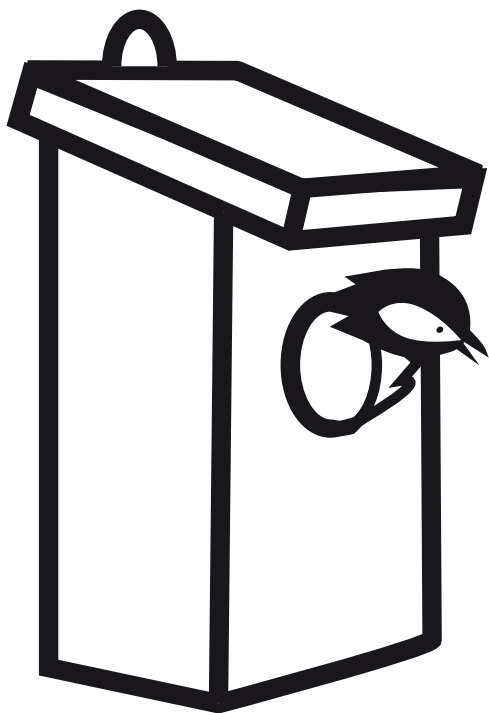

Inhoud

Samenvatting.....	5
1 Aanleiding	7
2 Inleiding.....	9
2.1 Beleidsmatig en wettelijk kader	9
2.2 Beheerdoelen	9
3 Huidige beheeraanpak	11
3.1 Aanpak 2019	11
3.1.1 Stand van zaken eikenprocessierups	12
3.1.2 De zomereik, een waardevolle boom van deze streek	12
3.1.3 Aanpak overlast	13
3.2 Lesson learned	13
4 De levenscyclus van de eikenprocessierups.....	15
4.1 Inleiding	15
4.2 Ontwikkelingsstadium	15
4.3 Mate van ongemak/gezondheidseffecten	16
5 Het plan van aanpak beheersing eikenprocessierups.....	17
5.1 De beheeraanpak	17
5.1.1 Kader voor aanpak overlast	17
5.1.2 Stimuleren van natuurlijke vijanden	18
5.1.2.1 Beheersing door ecologisch bermbeheer	18
5.1.2.2 Beheersing door ecologisch beheer van gazons	18
5.1.2.3 Vogelnestkasten plaatsen	18
5.1.2.4 Bloemmengsel agrarische percelen	19
5.1.3 Curatieve beheersing	19
5.1.3.1 Mechanisch zuigen	19
5.1.3.2 Rupsenvallen	19
5.1.3.3 Feromoonval	20
5.1.3.4 Heetwatermachine bij grondnesten	20
5.2 Schema maatregelen voor 2020	20
6 Organisatie	21
6.1 Communicatie/voorlichting	21
6.2 Aangrenzende terreineigenaren	21
6.3 Uitwisselen ervaringen	21
6.4 Afstemming (weg)werkzaamheden beheer & onderhoud	21
6.5 Coördinator	22
6.6 Monitoring	22
6.7 Evaluatie	22
Bijlage; linken voor meer informatie	23

Samenvatting

De aanleiding voor dit plan van aanpak was de overlast van de eikenprocessierups in 2019. De gemeenteraad heeft op 27 juni 2019 besloten tot het opstellen van een beheerplan, naar aanleiding van de 'motie maatregelen tegen eikenprocessierups'.

De beheeraanpak in 2020 is anders dan in 2019 en voorafgaande jaren. De aanpak bestaat uit preventieve maatregelen en curatieve beheersing. De landelijke 'leidraad beheersing eikenprocessierups -update 2019 (gemaakt door Wageningen University & Research in opdracht van het ministerie van LNV) en de geleerde lessen/ervaringen uit 2019 zijn gebruikt bij het maken van het plan. Samen met Natuurplein de Baronie en ZLTO worden een aantal (preventieve) maatregelen opgepakt. Deze maatregelen stimuleren de condities voor natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups en zo kan de overlast elk jaar minder worden. Zo gaan er vogelnestkasten geplaatst worden. Deze worden beschikbaar gesteld aan de Bredanaars. Het ZLTO zal op agrarische percelen een bloemenmengsel zaaien. De ecologische aanpak van de gemeente zorgt voor minder overlast van de eikenprocessierups, meer biodiversiteit en een divers (er) landschap.

De curatieve beheersing bestaat uit het wegvangen en wegzuigen van de rupsen. Door het verwijderen van de nesten kan de overlast voor de directe omgeving voor een groot gedeelte ingeperkt worden. In de bodem kunnen zogenaamde grondnesten zitten. Die worden dit jaar als proef met een heet watermachine beheerst. De gemeente wil ervaring opdoen met zogenaamde rupsvallen. Door monitoring wordt inzicht verkregen.

De communicatie en voorlichting over de beheeraanpak is heel het jaar door. De GGD geeft informatie over de gezondheidseffecten.

Om te zien of er af- of toename is van de rups, zijn er in Breda feromoonvallen geplaatst. De uitkomsten worden gebruikt in de beheeraanpak. Het weer is van invloed op de hoeveelheid eitjes: hoe warmer en stabiel het weer, hoe meer vlinders er zijn en hoe meer eitjes er worden afgezet. Vooral droogte gedurende de periode dat de rups actief is, is gunstig voor de ontwikkeling van de rups (bron: Csoka et al. 2018).

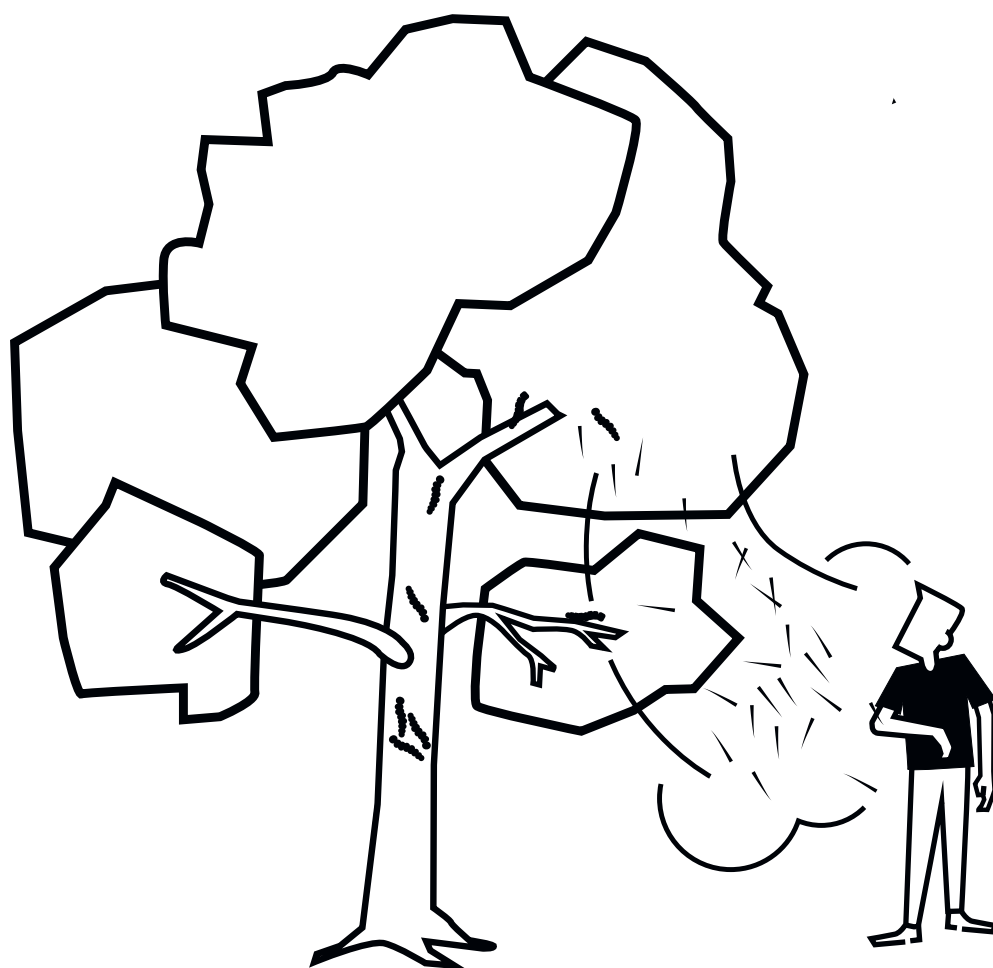
De zorgplicht vanuit gemeente van beheersing op openbaar terrein en de zorgplicht van particuliere eigenaren zal vanuit ieders verantwoordelijkheid uitgevoerd worden. Daar waar hoge risico's te verwachten zijn zal afstemming plaatsvinden.

De verwachting is dat er in 2020 overlast blijft door de eikenprocessierups. Er wordt gestreefd om met de maatregelen de overlast te kunnen inperken. In 2020 blijft de Gemeente Breda continu bezig het delen van kennis met andere gemeenten, landelijke netwerken zoals het kenniscentrum Eikenprocessierups, Provincie Noord-Brabant en overlegt met partijen in de stad. Op basis van monitoring en het delen (gemeentes, provincie en landelijk) van ervaringen komt er in oktober 2020 een evaluatie. En in november december wordt er een beheerplan voor 2021 opgesteld.

Leeswijzer

Het beheerplan begint met de aanleiding. In hoofdstuk 2 staat het beleidsmatige en wettelijke kader omschreven en de beheerdoelen. De huidige aanpak is omschreven in hoofdstuk 3. Dit hoofdstuk sluit af met de geleerde lessen. Hoofdstuk 4 laat de levenscyclus zien aan de hand van een schema. Gezondheidsproblemen die mogelijk gerelateerd zijn aan blootstelling aan brandharen van eikenprocessierupsen staan in paragraaf 4.3 beschreven.

Hoofdstuk 5 en 6 bevat de beheeraanpak voor 2020. In Paragraaf 5.2 staat een schema. In het schema staan de maanden en de maatregelen. In de bijlagen staan de linken voor meer informatie.

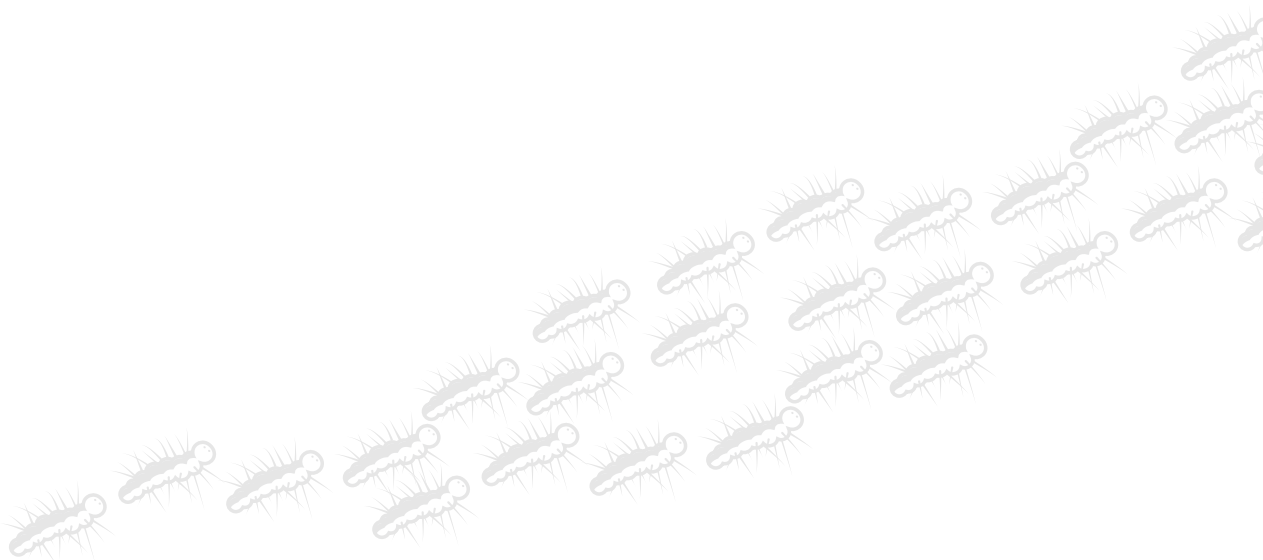

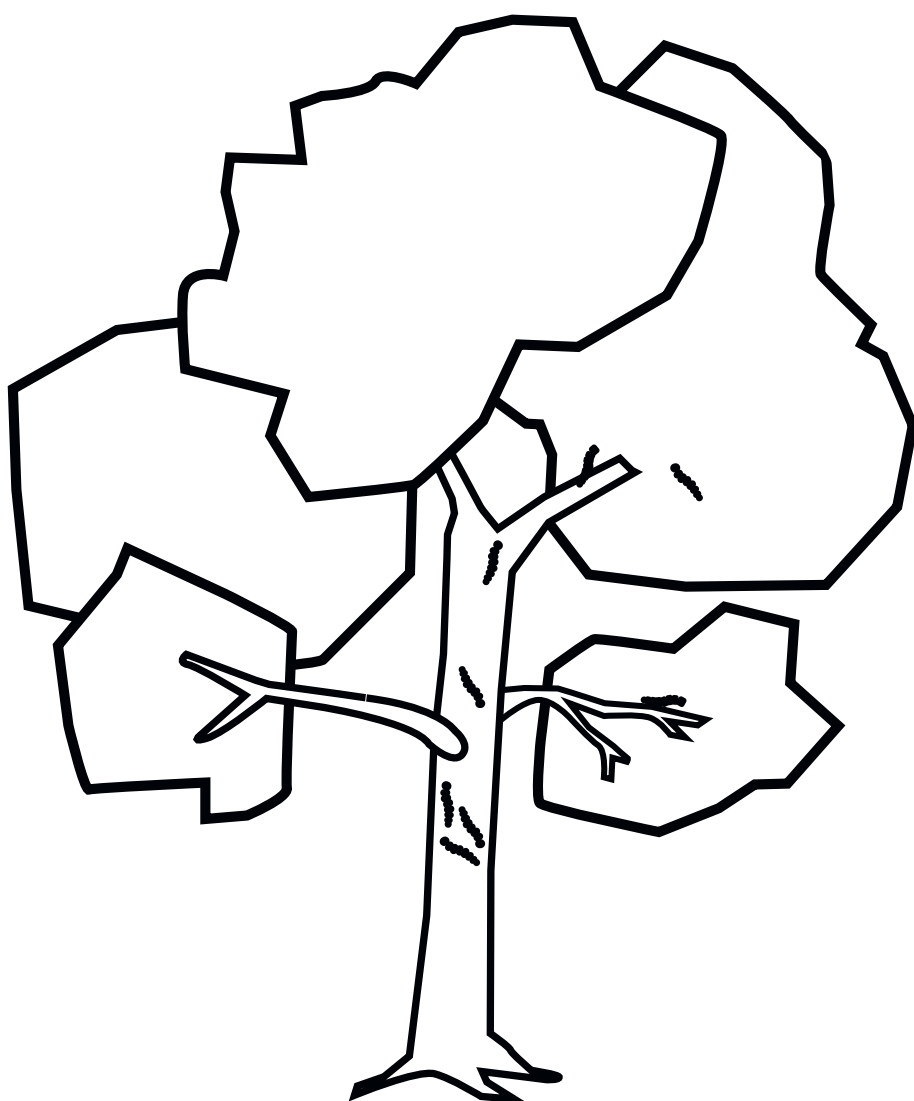
Aanleiding

In de zomer van 2019 hadden grote delen van Nederland te maken met overlast van de eiken-processierups. Eind juli 2019 heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit besloten tot een landelijke coördinatie van de aanpak van de problematiek.

Kern in de landelijke aanpak is het Kennisplatform Processierups. Dit Kennisplatform is een samenwerkingsverband van diverse eikenprocessierups-experts van verschillende organisaties. Het platform richt zich op burgers, professionals en overheden. Het platform biedt informatie over preventie, voorbereiding, beheer, beheersing, (na) zorg, monitoring en evaluatie. Op deze manier is er een duidelijk loket voor mensen die overlast ervaren en is er informatie over voorkomen en het beperken van de overlast. Er is een website (www.processierups.nu) gemaakt waarop o.a. 110 vragen en antwoorden te vinden zijn.

De gemeenteraad heeft in zijn vergadering van 27 juni 2019 besloten tot het opstellen van een plan voor tijdige en effectieve beheersing van de eikenprocessierups, naar aanleiding van de 'motie maatregelen tegen eikenprocessierups'.

Inleiding

Voor het maken van dit gemeentelijk beheersingsplan is gebruik gemaakt van de meest recente kennis omschreven in de 'Leidraad Beheersing eikenprocessierups- update 2019' (gemaakt door Wageningen University & Research in opdracht van het ministerie van LNV.)

Deze inleiding begint met het beleidsmatige en wettelijk kader en daarna worden de beheerdoelen omschreven.

2.1 Beleidsmatig en wettelijk kader

Het college heeft op 4 december 2018 de 'aanpak dierplaagbeheersing, een duurzame beheer-aanpak voor dierplagen' vastgesteld. De beheeraanpak bestaat uit het treffen van de juiste duurzame maatregelen met betrekking tot het beheersen van dierplagen volgens de richtlijnen van Integraal Plagdier Management. Dat wil zeggen dat Breda staat voor een duurzaam ecologisch beheer met oog voor dierenwelzijn en milieu. Bij het beheersen van dierplagen zal geen gebruik worden gemaakt van biociden (chemische bestrijdingsmiddelen).

In het 'gemeentelijk plan bomen 2016' staan de beleidsuitgangspunten voor de gemeentelijke bomen. Breda wil een gevarieerd bomenbestand. Een van de redenen is dat bij veelvuldig toepassen van 1 boomsoort, plagen zich gemakkelijk over een groot gebied kunnen verspreiden. Het doel van de beheersing van ziekten en plagen is het op peil houden van de kwaliteit van het bomenbestand, waarbij verspreiding zo veel mogelijk wordt voorkomen. Bij de beheersing van ziekten en plagen worden geen chemische middelen gebruikt, een risico voor de volksgezondheid, wordt dit actief opgepakt. Afhankelijk van de omvang en gevolgen wordt gezocht naar een geschikte oplossing. Insecten, ongedierte, vogels, bladval, bloesem, harde vruchten, vermeende derving van inkomsten, extra parkeerplaatsen, angst voor omwaaien van bomen of vallende takken, lichtinval, schaduwwerking, bloeiwijze van de boom zijn op zichzelf geen reden tot kappen.

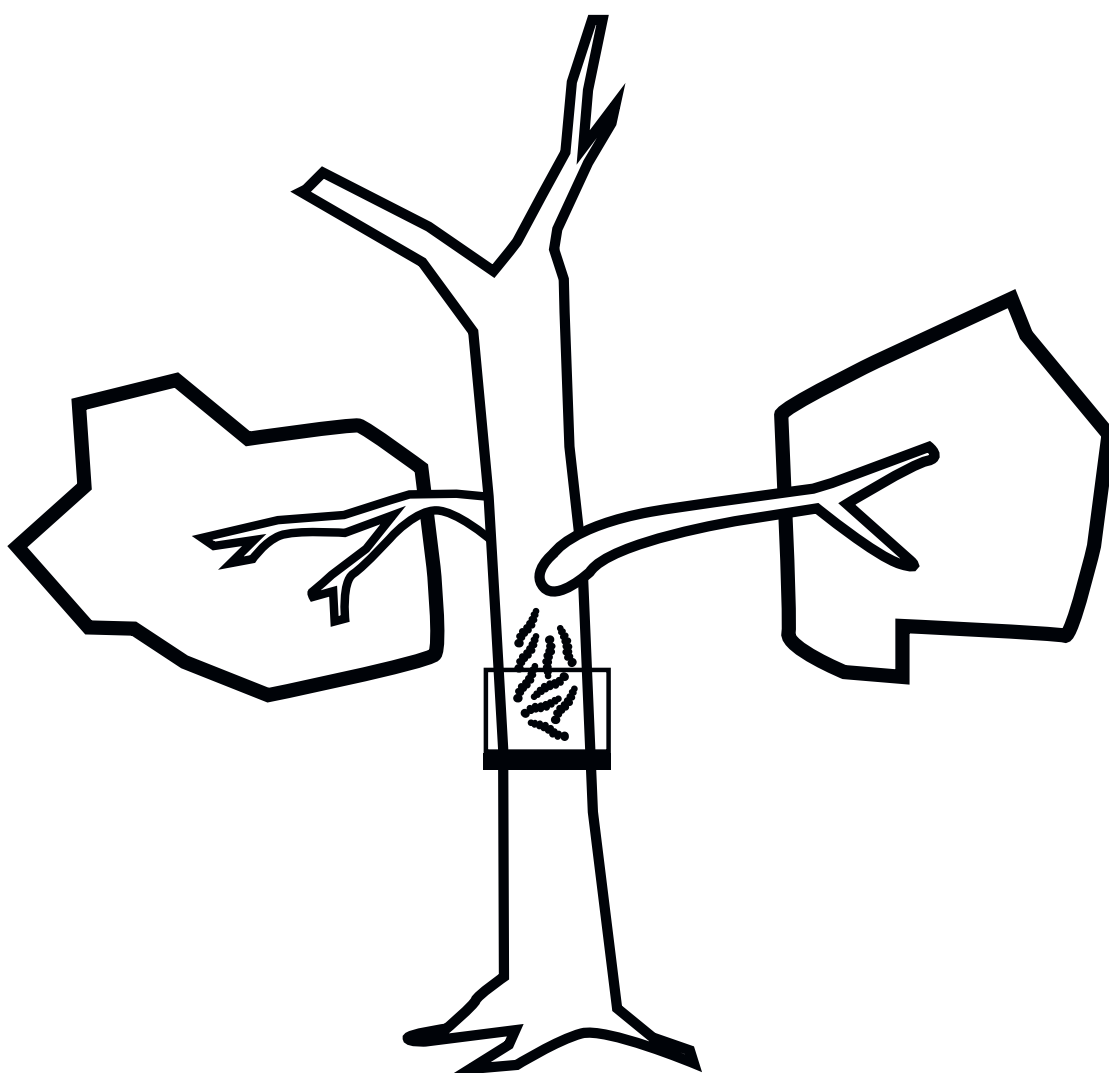
De 'leidraad beheersing eikenprocessierups -update 2019' geeft een opsomming van het wettelijk kader. Waarom beleid met betrekking tot de eikenprocessierups gemaakt moet worden is gelegen in het risico op gezondheidsklachten. Artikel 6:162 Burgerlijk Wetboek is de grondslag voor zorgplicht. De leidraad geeft daarnaast aan dat de publiekrechtelijke en meer handavingsgerichte grondslag voor de zorgplicht tot beheersing van de eikenprocessierups mede gevonden worden in de volgende wetten: Artikel 1a Woningwet; artikel 1.11 Wet natuurbescherming;; artikel 10.1 wet milieubeheer; artikel 13 Wet bodembescherming; artikel 18-22 Wet gewasbescherming en biociden; artikel 2.1 Besluit lozen buiten inrichtingen; artikel 3,10,11,32 Arbeidsomstandighedenwet; artikel 5 Wegenverkeerswet en artikel Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden.

2.2 Beheerdoelen

De aanpak van de beheersing van de processierups zal gedaan worden op basis van de vastgestelde beheerdoelen in de door het college op 4 december 2018 vastgestelde 'aanpak dierplaagbeheersing, een duurzame beheeraanpak voor dierplagen'.

Specifiek voor de eikenprocessierups beheersing zijn de volgende doelen van toepassing:

1. Werken en toepassen van de richtlijnen van Integraal Dierplaag Management.
2. Overlast van eikenprocessierups is geen reden op zichzelf om te kappen.
3. Diversiteit bomenbestand door een duurzaam gemixt bomenbestand en bewuster omgaan met het (aan) planten van eiken.
4. Inventariseren en risicogericht beheersen.

Huidige beheeraanpak

In dit hoofdstuk staat de beheersingsaanpak van 2019 beschreven. Het hoofdstuk sluit af met de geleerde lessen.

3.1 Aanpak 2019

Op basis van voorgaande jaren is de beheersing voor 2019 gepland. Eenzelfde capaciteit is ingehuurd bij een gespecialiseerd bedrijf als voorgaande jaren. Dit gespecialiseerde bedrijf heeft de beheersing van de rupsen uitgevoerd in de zomer van 2019. In heel Breda zijn de hoge risicogebieden in kaart gebracht. De meldingen zijn meegenomen in de risicoafweging. De praktijk was, dat er zoveel meldingen binnen kwamen, dat hier ook het werk op verdeeld is.

Omdat de vraag naar inzet van gespecialiseerde bedrijven zo hoog was, kon in de maanden juni, juli en augustus niet opgeschaald worden.

Het 'wegzuigen' is toegepast, dat wil zeggen dat de nesten met een pijp van zo'n zeven meter opgezogen worden. Ook is er ervaring op gedaan met feromoonvallen; een val met een lokstof. Aan de hand van de vangsten kan er gemonitord worden. Dat is input voor de beheersing. De gegevens worden ook gebruikt voor beheersingsplannen van komende jaren en worden opgenomen in het landelijke register.

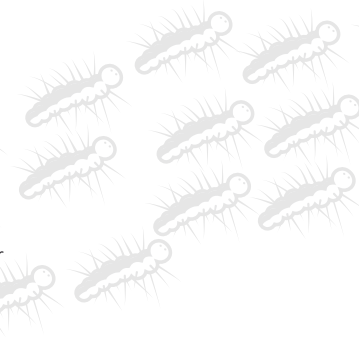
Om te komen tot een effectieve beheersing van rupsen zijn er gesprekken geweest met andere gemeentes om ervaringen te delen, contact met 'Natuurplein de Baronie' en deelname aan het Provinciale kennisplatform (voor gemeentelijke groenbeheerders en georganiseerd door GGD) en een landelijke bijeenkomst, georganiseerd door de samenwerkende partijen in opdracht van het Ministerie van LNV.

In gemeenten komt steeds meer inzicht in efficiënte methodes. Zo komt er steeds meer duidelijkheid over beheersing aan de hand van de biologische ontwikkeling van ei tot vlinder. Per fase van biologische ontwikkeling zijn ervaringen opgedaan wat de beste beheermiddelen zijn.

De volgende paragraaf gaat nader in op de situatie in 2019 ten aanzien van de mate van overlast van de eikenprocessierups van de gemeentelijk eikenbomen; de zogenaamde geregistreerde eikenbomen. Hieronder vallen de straat- parkbomen en de bomen in ecologische structuren met uitzondering van bosgebieden. In gemeentelijke bosgebieden worden enkel eikenbomen waarover speciale meldingen worden gemaakt opgenomen in het systeem.

In de daarop volgende paragraaf staat de ecologische waarde van deze bomen omschreven.

Paragraaf 3.1.3 omschrijft de aanpak van de overlast. Het hoofdstuk sluit af met de geleerde lessen.

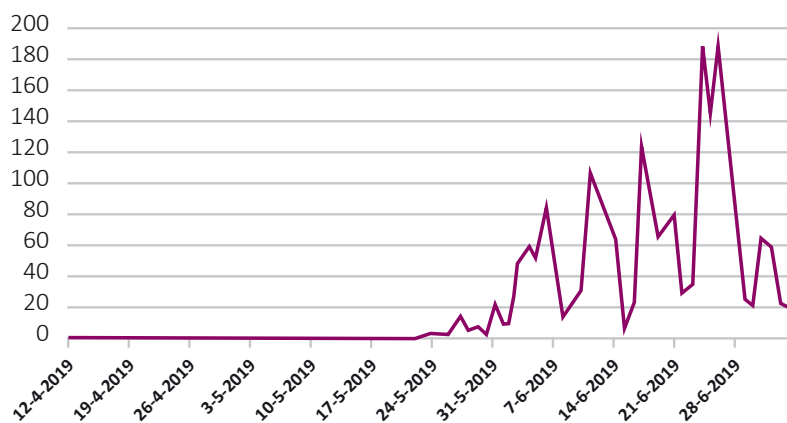

3.1.1 Stand van zaken eikenprocessierups

De gemeente heeft aan de hand van meldingen en het beheersen van de plaagdruk in 2019 in het boombeheersysteem de locatie van de nesten geregistreerd. Hierin is onderscheid gemaakt in geen, hoge, lage en matige plaagdruk. Uit de gegevens blijkt dat de plaagdruk in de hoofdstructuren met eiken hoog is geweest. Op andere locaties in de stad varieert dit tussen lage en hoge plaagdruk. Dit hangt af van het aantal eikenbomen die er staan en de locatie. Door de registratie is er een goed beeld te vormen van de aandachtsgebieden.

Sinds het begin van de plaag in 2019 zijn circa 2252 meldingen verwerkt.
Hieronder een grafische weergave.

Meldingen eikenprocessierups

3.1.2 De zomereik, een waardevolle boom van deze streek

De zomereik is een waardevolle en karakteristieke boom voor Breda en omgeving. Dit vindt zijn oorsprong in de geologische grondslag van deze regio. Van nature groeien eiken op de zandgronden van Zuid- en Oost-Nederland. De eik is een beeldbepalende boom; ze kunnen uitgroeien tot een hoogte van 35 meter en kunnen een leeftijd van honderden jaren bereiken. Van oudsher wordt de zomereik daarom ook aangeplant binnen de grenzen van de gemeente. Al vele eeuwen worden eiken gebruikt voor de aanplant van beeldbepalende lanen en parken. Dit geeft de aanwezigheid van de eik grote cultuurhistorische en symbolische waarden in deze regio.

De eik heeft een hoge ecologische waarde en biedt leefgebied aan tal van dier- en andere plantsoorten. Veel soorten zijn direct of indirect afhankelijk van de eik. Honderden insecten gebruiken de boomsoort als leefgebied en zijn afhankelijk van het blad en/of sap als voedselbron. Vogels worden aangetrokken tot de bomen om daar te broeden, te schuilen of voedsel te zoeken. De vruchten van de eik zijn een belangrijke bron van voedsel voor bosdieren. Ook een aantal planten, bodemschimmels en paddenstoelen zijn afhankelijk van de aanwezigheid van de eik. Een voorbeeld daarvan is hengel, een vaatplant die parasiteert op de wortels van onder andere de eik. Onder de vele plant en diersoorten zijn ook enkele zeldzame en/of bij wet beschermde soorten (de zogenaamde rode-lijst van de Wet natuurbescherming) zoals de eikenpage en de rode eekhoorn.

De eik vervult belangrijke ecosystemediensten voor de leefomgeving van de mens. Dit zijn diensten die het leefklimaat aangenaam maken. De eik zorgt voor het vast leggen van CO₂, het wegvangen van fijnstof, slaat water op en zorgt voor verkoeling op hete dagen.

Door deze waardevolle eigenschappen van de boomsoort is de eik onmisbaar in het Bredase bomenbestand. Breda heeft circa 24.000 geregistreerde zomereiken.

3.1.3 Aanpak overlast

De omvang van het gezondheidsrisico is afhankelijk van de aanwezigheid van mensen. Er is een hoog risico indien op een bepaalde locatie veel mensen passeren of kort verblijven of een gering aantal mensen langdurig aanwezig zijn. Er is een laag risico in gebieden waar mensen snel aan voorbij gaan of waar weinig mensen komen.

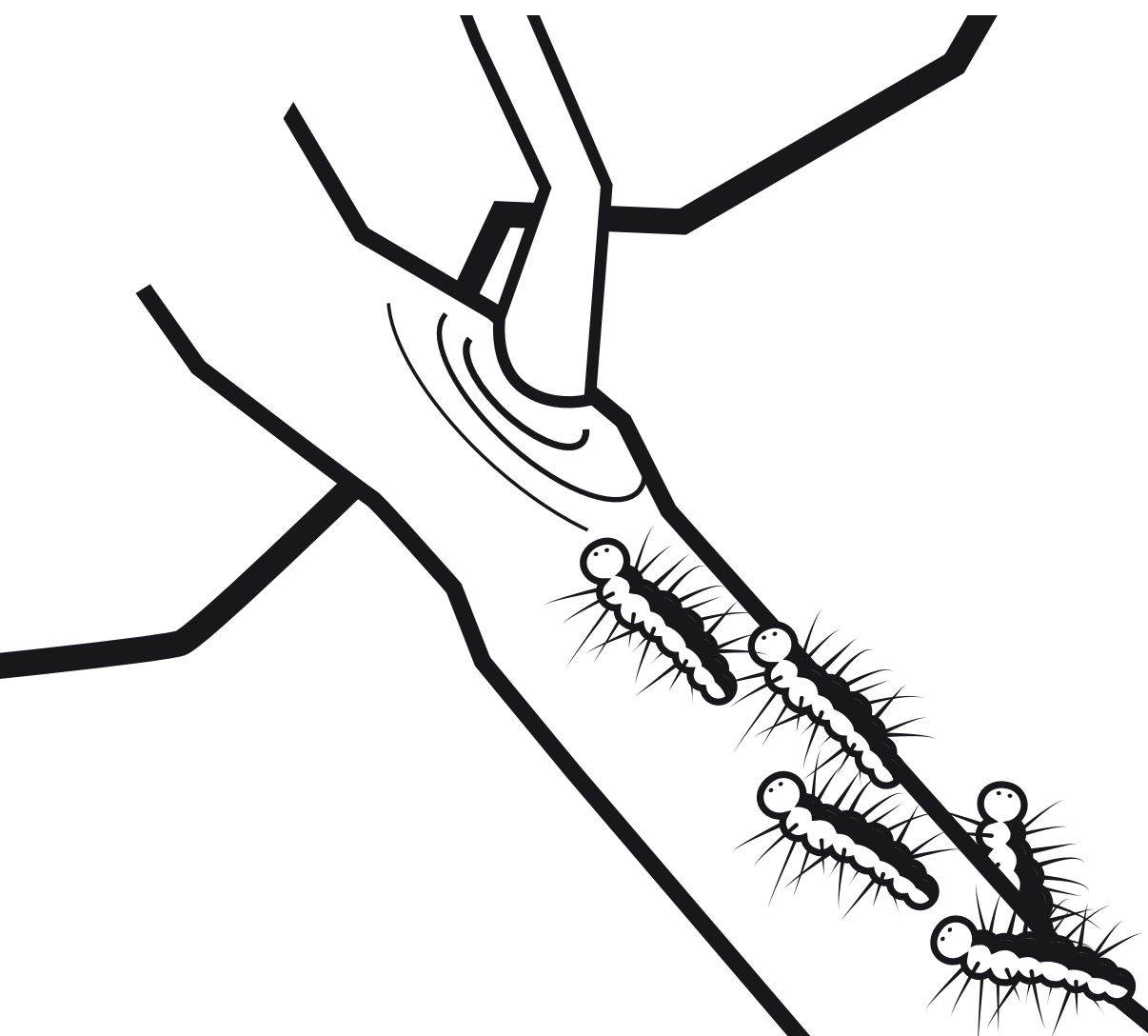
De hoge risicogebieden, de eikenboomlocaties, de mate van aanwezigheid van eikenprocessierupsen en de meldingen zijn het kader geweest in 2019 voor hoge prioritering van beheersing. Drukke fietsroutes waar eikenbomen staan met veel eikenprocessierupsen zijn daar een voorbeeld van. Bos- en natuurgebieden waar mensen snel aan voorbij gaan, of waar weinig mensen komen is een voorbeeld van lage prioritering.

De ervaring met dit afwegingskader (mate van aanwezigheid mensen, mate van aanwezigheid eikenprocessierups en meldingen) is goed uitvoerbaar gebleken. Voor de aanpak van beheersing 2020 is deze nader uitgewerkt. Zie hiervoor paragraaf 5.1.1.

3.2 Lesson learned

De geleerde lessen van 2019:

- Er zijn meer ploegen nodig om te beheersen en doordat er meerdere ploegen zijn is coördinatie nodig.
- Er zijn goede ervaringen met de feromoonval om te monitoren; waar zit de hoogste plaagdruk en waar moet je dus capaciteit inzetten.
- Zuigen van de gehele boom is met betrekking tot beheersing nodig.
- De risicogebieden in kaart brengen werkt goed. Op basis van de leidraad en ervaringen in 2019 is deze verder te specificeren.
- De gemeentelijke informatie zou doelmatiger kunnen; elke handeling en werkwijze tijdig communiceren en wat inwoners en eigenaren zelf kunnen doen.
- Verschillende aanpakken en maatregelen zijn nodig afhankelijk van de fase van ontwikkeling van de rups.

Levenscyclus eikenprocessierups

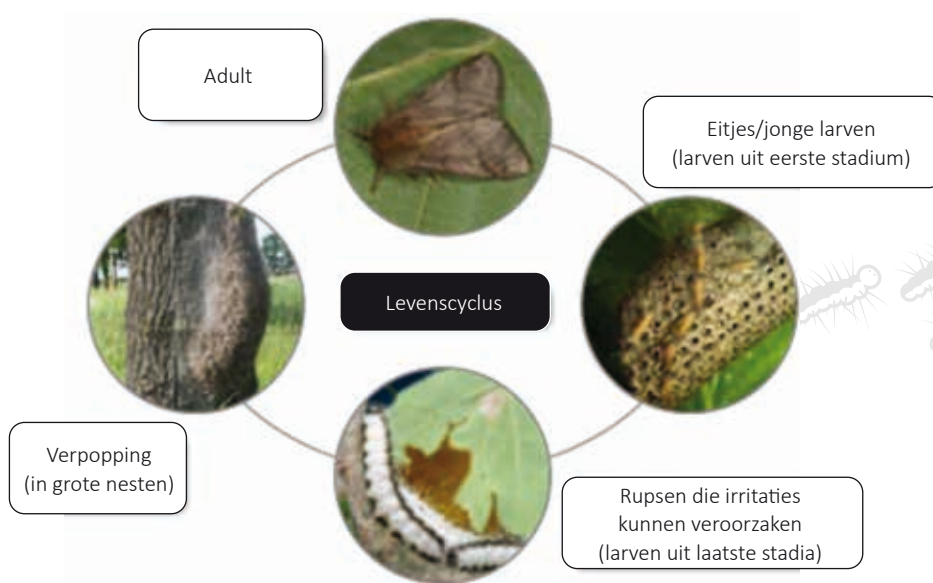
De eikenprocessierups is een inheems insect. Eind 19e, begin 20e eeuw veroorzaakte de rups al overlast in de zuidelijke provincies. In de tweede helft van twintigste eeuw kwam de rups weinig voor. In 1989 werd de rups aangetroffen in Noord-Brabant. Sinds 1991 breidt de rups zich noordwaarts uit en sinds 2000 is de rups boven de Waal te vinden. In 2011 bereikte de rups de grens tussen Drenthe en Groningen. Sinds 2018 is de rups vrijwel in heel Nederland aanwezig.

4.1 Inleiding

De eikenprocessierups is de larve van de eikenprocessievlinder. De vlinder kent 1 complete levenscyclus per jaar. Eikenprocessierupsen vervellen vijf maal voordat ze verpoppen. Gedurende een periode van ongeveer drie maanden vanaf het uitkomen van het blad van de eik eet de eikenprocessierups hiervan en ontstaan de levensfasen waarbinnen de brandharen worden gevormd.

4.2 Ontwikkelingsstadium

In deze paragraaf wordt de levenscyclus van de eikenprocessierups en -vlinder beschreven vanaf ei tot en met vlinder.

(Bron: stad-en-groen.nl)

De eikenprocessierups is de larve van de nachtvlinder die haar eitjes in de maand augustus in de toppen van de eikenbomen legt. De eitjes overwinteren daar. In april komen de rupsen uit de eitjes. Dan ondergaan de rupsen een vijftal vervellingen, waarna ze in juni volgroeid zijn. Vervolgens verpoppen de rupsen zich eind juni- begin juli tot vlinder.

Van begin juli tot begin september vliegen de vlinders uit (vrouwtjes 5 tot 20 km, mannetjes verder), ondertussen zetten de vrouwtjes hun eitjes af, waaruit volgend voorjaar weer jonge rupsen komen.

Het weer is van invloed op de hoeveelheid eitjes; hoe warmer en stabiel het weer, hoe meer vlinders er zijn en hoe meer eitjes er worden afgezet. Onderzoek in Hongarije indiceert dat vooral droogte gedurende de periode dat de rups actief is, gunstig is voor de ontwikkeling van de rups (Bron: Csoka et al. 2018). Dit vormt een mogelijke verklaring voor de recente toename in 2018 en 2019. Bij erg warm weer maken de rupsen ook nesten in de grond aan de voet van de eiken.

4.3 Mate van ongemak/gezondheidseffecten

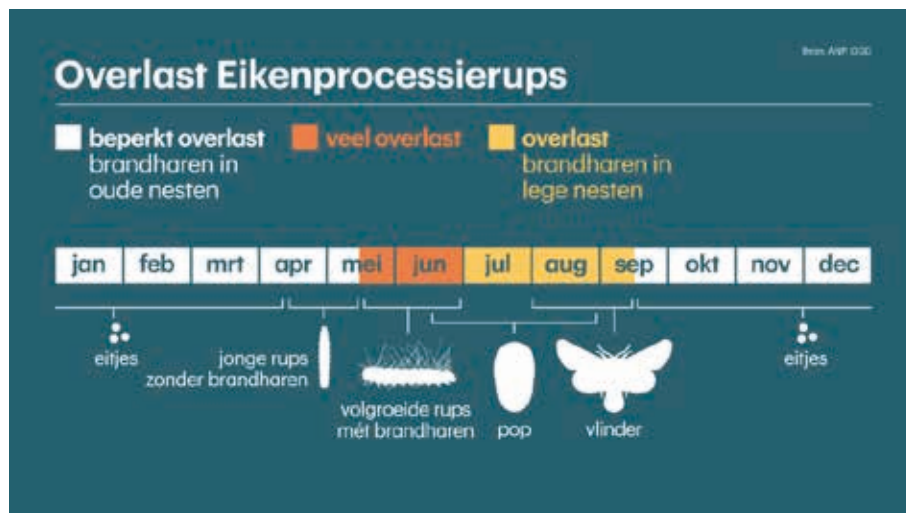
De eikenprocessierups geeft overlast/ongemak voor mensen en dieren die veroorzaakt zijn door brandharen van rupsen. In 2019 werden de gezondheidseffecten in grote delen van Nederland zichtbaar. De gezondheidseffecten zijn in 2019 door Nivel in kaart gebracht op basis van huisartsenregistratie. Het overzicht is gemaakt op landelijke en provinciale schaal. Het landelijke kennisplatform gaat in samenwerking met relevante partijen in 2020 een aanpak maken die gezondheidseffecten en de bredere maatschappelijke impact beter in beeld brengt.

Gezondheidsproblemen die mogelijk gerelateerd zijn aan blootstelling aan brandharen van eikenprocessierupsen zijn pijn/gevoeligheid van de huid, pruritus/jeuk, lokale roodheid van de huid, urticaria (netelroos), ontsteking oog, hooikoorts/allergische rhinitis (ontsteking neusslijmvlies). Met name werd in week 26, de laatste week van juni, landelijk een duidelijke toename waarneembaar van huidklachten. De toename was te zien in alle leeftijdsgroepen en week duidelijk af van voorgaande jaren. De piek in week 26 in 2019 was te zien in meerdere provincies.

Overzicht huidklachten regionaal (bron; Nivel Zorgregistraties Eerste Lijn. De cijfers zijn berekend op basis van aantal personen dat een huisarts in die week heeft geraadpleegd voor bepaalde symptomen of aandoeningen, gedeeld door het aantal ingeschreven patiënten in de praktijk);

- Pijn/gevoeligheid van de huid; Drenthe, Overijssel, Zuid-Holland en Zeeland (in Drenthe lopen de gezondheidsproblemen wat langer door);
- Pruritus/jeuk; Overijssel, Noord-Brabant, Drenthe, Utrecht.
- Lokale roodheid; Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht, Overijssel en Drenthe.
- Urticaria/netelroos: Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Brabant.

Ook oude verlaten nesten kunnen tot overlast zorgen. In brandharen zitten namelijk eiwitten die 6 tot 8 jaar actief blijven.

Plan van aanpak beheersing eikenprocessierups

In dit hoofdstuk worden de onderdelen van het beheersingsplan van aanpak omschreven.

De beheeraanpak bestaat uit:

- Stimuleren van natuurlijke vijanden.
- Curatieve beheersing; aanpak eikenstructuren en meldingen.
- Monitoring.
- Communicatie en voorlichting.
- Evaluatie.

De geleerde lessen zijn verwerkt in het plan van aanpak 2020. In 5.2 staat het schema met daarin de maatregelen voor 2020.

5.1 Beheeraanpak

De onderdelen zoals hierboven genoemd worden in de navolgende sub paragrafen omschreven. Het hoofdstuk begint met het omschrijven van het kader.

5.1.1 Kader voor aanpak overlast

De overlast van de eikenprocessierups kent een aantal piekmomenten gedurende het seizoen.

Op die piekmomenten kan het voorkomen dat de uitvoerende dienst niet alle meldingen/overlast gebieden direct kan beheersen. Op basis van ervaringen opgedaan in 2019 en de informatie van de landelijke 'leidraad beheersing eikenprocessierups- update 2019' is een typering van hoge/matige en lage risicogebieden met betrekking tot mogelijke overlast en daaruit mogelijke gezondheids-effecten (huidklachten) opgesteld. Deze typering wordt gehanteerd wanneer er keuzes gemaakt moeten worden over de inzet van ploegen tijdens de piekmomenten.

Hoog risico:

Er is een hoog risico indien op een bepaalde locatie veel mensen passeren of kort verblijven of een gering aantal mensen langdurig aanwezig zijn;

- Rond winkelcentra, zorgcentra en ziekenhuizen, scholen en kinderdagverblijven.
- Op drukke fiets- en wandelroutes.
- Rond campings, kampeerboerderijen, dagrecreatieterreinen, drukke parkeerterreinen.
- Op kinderboerderij Wolfslaar, op recreatiegebieden de Galderse meren en de Asterdplas en gemeentelijke sportcomplexen.
- Tijdens grote evenementen (bijvoorbeeld 538).

Matig risico:

Er is een matig risico in gebieden waar mensen minder frequent verblijven en (landbouw) huisdieren risicolopen;

- Nabij woningen, kantoren en werkplaatsen.
- In de omgeving van haltes voor openbaar vervoer.
- Doorgaande fiets- en wandelroutes.
- Gebieden met extensieve bebouwing.
- Gebieden waar (landbouw) huisdieren risico lopen
- Bij boerderijen met (intensieve) beweiding en maneges.
- Bij maneges.
- Werkzaamheden openbare ruimte.

Laag risico:

Er is een laag risico in gebieden waar mensen snel aan voorbij gaan of waar weinig mensen komen;

- Wegen buiten de bebouwde kom zonder fiets- en voetpaden.
- Bos- en natuurgebieden.
- Extensieve landbouwgebieden.

5.1.2 Stimuleren van natuurlijke vijanden

De eikenprocessierups kent een aantal natuurlijke vijanden die van nature in dezelfde milieus als de eiken voorkomen. Dit zijn onder andere de sluipwesp, vogels, vleermuizen, larven van gaasvliegen, lieveheersbeestjes, sprinkhanen, mieren en verschillende soorten kevers, vliegen en wantsen. Door het stimuleren van natuurlijke vijanden van de rups is er minder kans op een plaag van eikenprocessierupsen. Natuurlijke vijanden kunnen dus de overlast beperken. Het probleem is hiermee niet direct verholpen, maar de overlast kan er elk jaar minder door worden. Als het landschap strak en kaal is vinden roofinsecten en mezen geen plek om te schuilen en zich voort te planten. Zonder deze potentiële natuurlijke vijanden heeft de eikenprocessierups 'vrij spel'. In een landschap met veel diversiteit leven verschillende soorten insecten en vogels. Er ontstaat een ecosysteem dat zichzelf in balans houdt. Plagen lopen hierdoor dus minder snel uit de hand.

Breda zet in op bestrijding door meer ecologisch te beheren en door het plaatsen van nestkasten voor koolmezen. De ecologische aanpak is een investering op lange termijn, maar werpt op meerdere fronten vruchten af: minder overlast eikenprocessierups, meer biodiversiteit en een gevarieerd landschap.

5.1.2.1 Beheersing door ecologisch beheer van bermen

De bermen in Breda worden al jaren ecologisch beheerd. Met het uitvoeren van ecologisch maaibeheer onder de eikenstructuren wordt er leefgebied gecreëerd voor deze natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups die bloemrijke, kruid- en grasachtige vegetatie nodig heeft om te overleven. De vegetatie wordt één of twee keer per jaar gemaaid, afhankelijk van de voedselrijkheid van een bepaalde locatie. Het ecologisch maaibeheer is er op gericht om de vegetatie te laten ontwikkelen naar een soortenrijke samenstelling van grassen en kruiden waardoor het leefgebied van natuurlijke vijanden verbeterd. Ook zorgt de gemeente voor een gevarieerde onderbegroeiing van struiken. De onderbegroeiing biedt leefgebied aan natuurlijke vijanden en schuilgelegenheid voor vogels.

In 2020 worden enkele wijzigingen doorgevoerd in het ecologische beheer ten behoeve van de bestrijding van eikenprocessierupsen. Rond eikenbomen zal een rand tot maximaal 1 meter van het hart van de boom met lang gras blijven staan als de rest van het vak gemaaid moet worden. Hierdoor blijft in de directe nabijheid van de eiken leefgebied bestaan voor natuurlijke vijanden. Daarnaast zullen locaties, die twee keer per jaar gemaaid moeten worden, op een andere manier gemaaid worden. Het zogenaamd sinus maaien moet er voor zorgen dat er eveneens leefgebied voor de natuurlijke vijanden van de rups overeind blijft staan tussen de twee maaibeurten.

5.1.2.2 Beheersing door ecologisch beheer van gazons

Veel eiken in Breda staan in het gazon. Hierdoor is al het leefgebied voor natuurlijke vijanden weggenomen. Dit geeft de rupsen vrij spel om uit te groeien en zich tot vlinder te verpoppen. Er zal per locatie gekeken worden of het gazon omgevormd kan worden naar ecologisch maaibeheer. Dit zal niet overal mogelijk zijn i.v.m. het karakter van een locatie.

5.1.2.3 Vogelnestkasten plaatsen

De Gemeente Breda stelt vogelnestkasten beschikbaar aan Bredanaars in samenwerking met natuurplein de Baronie en lokale natuurverenigingen. Deze verenigingen coördineren, adviseren, verspreiden en monitoren de vogelnestkasten. De nestkasten kunnen aan hun huis of in de tuin opgehangen worden. De verenigingen geven hierbij een beschrijving en advies. Hier kunnen vogelsoorten zoals de koolmees, pimpelmees, roodborst, boomklever, boomkruiper en de spreeuw in nestelen. Deze vogelsoorten komen vrij algemeen voor in het stedelijk gebied en zijn makkelijk te faciliteren met het ophangen van een nestkast. Dit zijn tevens de vogels die jagen op de rupsen van de eikenprocessierups. Een paartje vogels vangt wel 5000 tot 10.000 insecten weg om een nest

groot te brengen. Het faciliteren van deze natuurlijke vijand kan dus een waardevolle bijdragen leveren aan de bestrijding van de eikenprocessierups in bewoond gebied. De onderbegroeiing is belangrijk voor dekking van pas uitgevlogen meesjes tegen roofvogels. Ook moet er in het biotoop wat open water aanwezig zijn.

Natuurplein De Baronie (overkoepelende club van verschillende natuurverenigingen in en rondom Breda) heeft aangegeven de gemeente te willen en kunnen ondersteunen met de natuurlijke beheersing van de eikenprocessierups. Het coördineren van de aanvragen van vogelnestkasten, levering, advisering en het monitoren van de kasten gaat in samenwerking met het Natuurplein de Baronie.

5.1.2.4 Bloemmengsel agrarische percelen

Natuurlijke vijanden van de rups, zoals sluipwespen, gaasvliegen en kevers komen af op een aantal bloemen, waaronder de schermbloemigen. Hoe meer biodiversiteit, hoe meer natuurlijke vijanden en hoe groter de kans op natuurlijke beheersing.

In samenwerking met het ZLTO worden agrarische percelen ter beschikking gesteld. Bijvoorbeeld een maïskuil met zand erop. Hierop kan een bloemenmengsel uitgezaaid worden. De gemeente stelt het bloemenmengsel ter beschikking.

5.1.3 Curatieve beheersing

Curatieve beheersing (reactieve beheersing) is het zoveel mogelijk verwijderen van rupsen en rupsennesten in de boom of aan de stamvoet. Door het verwijderen van de nesten kan de overlast voor de directe omgeving voor een groot gedeelte ingeperkt worden. Als de rupsen en poppen verwijderd zijn, voordat de vlinder uitgevlogen is, heeft dat een onderdrukkend effect op de eikenprocessierups.

Uitgaande van de beheerdoelen is er geen beheersing door bacteriepreparaten, nematoden of dergelijke middelen.

5.1.3.1 Mechanisch zuigen

Het verwijderen gaat met mechanisch zuigen. Rupsen en spinselnesten uit bomen worden weggezogen.

In 2020 komen er twee teams. Met het inzetten van twee teams is de beheersing verdubbeld ten opzichte van 2019. In de aanpak is opgenomen dat heel de boom gezogen zal worden. In 2019 werd er gezogen tot 7 meter. In 2020 gaat dit boven de 7 meter, zodat de kruinen van de eikenbomen ook gedaan worden. (Zie ook lesson learned).

5.1.3.2 Rupsenvallen

Over het beheersen met rupsenvallen zijn verschillende landelijke ervaringen. In 2020 gaat Breda ervaring op doen met deze vorm van beheersing. De rupsenvallen worden in de zogenaamde eikenlaanstructuren geplaatst. Er gaat een duidelijk monitoring plaats vinden, zodat meetbaar zal zijn of deze vorm bijdraagt aan beheersing. De gedachte achter deze vorm van beheersing is dat op elk moment van februari tot mei de rupsen de boom verlaten en processie vormen en dan dus in de val terecht komen.

5.1.3.3 Feromoonval

Voor beheersing is monitoring noodzakelijk om inzicht te krijgen van eventuele aanwezigheid/toename van eikenprocessierups. Monitoring is mogelijk met behulp van de feromoonval. Gegevens afkomstig van de monitoring worden geanalyseerd. De uitkomsten worden gebruikt bij de aanpak van het beheersen van de eikenprocessierups. De uitkomsten worden ook gebruikt om landelijke vergelijkingen te maken, zodat mogelijke trends zichtbaar worden.

5.1.3.4 Heetwatermachine bij grondnesten

In 2020 gaat Breda ervaring op doen met een heetwatermachine om de eikenprocessierups te beheersen langs drukke fietspaden. De beheersing vindt gericht plaats en is selectief op het nest gericht. De eikenprocessierups bestaat voor een groot deel uit eiwitten. Eiwit gaat over in vaste vorm vanaf 50 graden Celsius. De heetwatermachine is schoon en duurzaam en de brandharen zorgen na overgieting niet meer voor irritatie. Monitoring van de proef moet duidelijkheid geven.

5.2 Schema maatregelen 2020

	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus	September	Oktober	November	December
Maatregel												
Vogelnestkasten plaatsen												
Beheersing door vogels uit nestkasten												
Beheersing door ecologisch berm- en gazonbeheer												
Beheersing met rupsenal												
Zuigen boomnesten												
Heetwatermachine op grondnesten												
Monitoring met feromoonvallen												
Monitoring bezetting, schoonmaken en beheren nestkasten												
Voorlichting publiek												

Organisatie

6.1 Communicatie/voorlichting

Voorlichting aan de Bredanaars zorgt ervoor dat zij kennis krijgen over het beheersen en voorkomen van de overlast. De gemeente brengt via diverse kanalen informatie over de eikenprocessierups onder de aandacht.

Kanalen die hiervoor worden gebruikt zijn:

- De gemeentelijke website. Bredanaars worden doorverwezen naar de GGD (www.oakie.info) en het Kennisplatform Processierups (rijk) (www.processierups.nu).
- Door een goede instructie aan het servicepunt van de Gemeente Breda.
- Social media, waaronder de Facebookpagina van de gemeente, Twitter et cetera.
- De informatiemogelijkheden zullen onder de aandacht gebracht worden bij scholen, kinderdagverblijven, wijkraden et cetera.

De communicatie zal geheel het jaar gebeuren op momenten dat er beheersing ingezet gaat worden. Er komt uitleg over tijdstip en de werkwijze. Er zijn drie momenten van voorlichting ingepland, te weten in maart, mei en juni/ juli in verband met mogelijke overlast van brandharen.

De GGD heeft een toolkit ontwikkeld over de eikenprocessierups (www.oakie.nl) en een flyer.

De flyer is gebruikt in Breda en de geüpdatete versie zal in het beheersingsplan van 2020 ook weer onderdeel zijn van de voorlichting.

6.2 Aangrenzende terreineigenaren

De gemeente adviseert en geeft voorlichting aan aangrenzende eigenaren. Er is overleg met aangrenzende eigenaren als het achterwege blijven van maatregelen door aangrenzende terreineigenaren het beheersen op gemeentelijk terrein teniet doet gaan.

Om de eikenprocessierups te beheersen kunnen terreineigenaren ook inzetten op het creëren van voldoende leefgebied in de vorm van voedsel, voortplant- en schuilgelegenheden voor natuurlijke vijanden. Dit kan door groen ecologisch te beheren, zoals omschreven in paragraaf 5.1.2.1. en 5.1.2.2. Een voorbeeld is een door de gemeente beheerde weg met eikenbomen waar een beter leefgebied kan ontstaan als agrariërs bijvoorbeeld akkerrandenbeheer toepassen, particulieren een bloemrijke tuin hebben en er natuurvriendelijke oevers langs watergangen zijn.

6.3 Uitwisselen ervaringen

Om te komen tot een effectieve beheersing van rupsen zijn er gesprekken met andere gemeentes om ervaringen te delen. Zo gaat er vanuit het B5 overleg landelijke deelname georganiseerd worden en zal met andere terreinbeheerders in de regio contact gezocht worden en ervaring uitgewisseld. Door de Provincie Noord-Brabant zijn er bijeenkomsten gepland met als doel te verkennen waar gemeenten elkaar kunnen aanvullen in het beheersen van de eikenprocessierups (deelnemers zijn de Provincie, B5, gemeente Gemert-Bakel en de gemeente Bernheze).

Er is ook deelname aan bijeenkomsten van de GGD op provinciaal niveau en is er deelname aan een onderzoek vanuit Wageningen middels een interview. Het accent ligt in het onderzoek op het gebied van gezondheid en communicatie.

6.4 Afstemming (weg) werkzaamheden beheer & onderhoud

De werkzaamheden van het beheer & onderhoud van de eikenbomen worden afgestemd op de aanpak van beheersing van de eikenprocessierups. Het snoeien bijvoorbeeld, zal gebeuren nadat de nesten eruit gehaald zijn. Ook worden de geplande wegwerkzaamheden afgestemd met de beheersing van de eikenprocessierups.

6.5 Coördinator

Er komt, gezien de hoeveelheid maatregelen en de maatschappelijke impact, een coördinator eikenprocessierups vanuit de gemeente. De coördinator schakelt met partijen werkzaam in de openbare ruimte en stemt af en draagt zorg voor coördinatie van het beheer & onderhoud.

6.6 Monitoring

Monitoring is nodig ter ondersteuning van de beheersing van de eikenprocessierups en de maatschappelijke impact. In 2020 worden de:

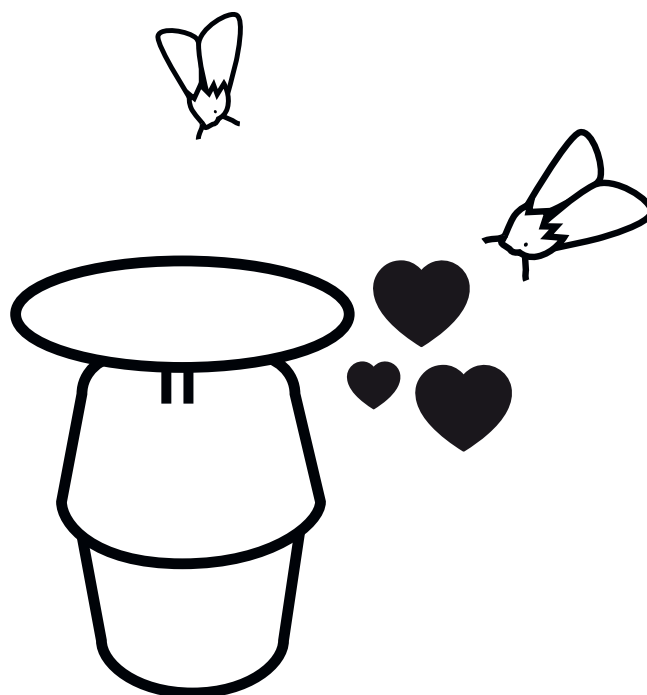
- stadia van de eikenprocessierups gemonitord;
- eikenprocessierups geregistreerd;
- aantallen gevangen mannetjes in de feromoonvallen in kaart gebracht. Het aantal mannetjes geeft een beeld van het aantal uitgevlogen vlinders en daarmee van het aantal afgezette ei pakketten;
- vogelnestkastjes en hun bezetting in kaart gebracht;
- gezondheidseffecten in kaart gebracht.

6.7 Evaluatie

Het doel van de evaluatie is het maken van een uniforme opbouw voor de toekomst door te vergelijken. De beheersing, zoals omschreven in deze aanpak, gaat uitgevoerd worden in 2020. Gedurende het jaar zal tussentijds gerapporteerd worden over de uitvoering van de proefprojecten en de monitoring gegevens.

Vanuit het landelijk Kennisplatform processierups komt in 2020 een update van de 'Leidraad Beheersing eikenprocessierups-update 2019'.

In oktober 2020 vindt de evaluatie plaats. Op basis van evaluatie, opgedane ervaring en de nieuwe landelijke leidraad komt er een plan van aanpak voor 2021.

Bijlage: linken voor meer informatie

- Informatie GGD is te vinden op **www.oakie.info**; de informatie is gericht op burgers, huisartsen, scholen, evenementen en recreatie eigenaren.
- Kennisplatform Processierups (rijk) informatie aan burgers, professionals en overheden: **www.processierups.nu**.

